

PARADIGMA EUROPEANĂ ȘI GEOPOLITICA VIITORULUI

¹*Dr., prof. univ., Florina BRAN*

²*Dr., conf. univ., Dumitru-Alexandru BODISLAV*

³*Dr., conf. uni., Carmen Valentina RADULESCU*

^{1, 2, 3}*Academia de Studii Economice din București
Piața Romană 6, București, România
Tel. +4021319.19.00 <http://www.ase.ro>*

Abstract

This research paper underlines the path we should follow as a Union (European Union) if we want to succeed on the long run. To do all these, we should start by understanding our past and the individual needs of each and any state that is part of EU or wants to be part, from states like Kosovo to a possible new state like Catalonia, or maybe the reconfiguration of Turkey and wanting to be part of the EU (and NATO) would be again on their macroeconomic agenda.

Introducere

Schimbarea de paradigmă în construcția Europeană o face economistul politic francez Jean Monnet (Kullberg, 2010), apartenent și al valului unionist interbelic perioadă în care a deținut importanta funcție de secretar adjunct al Ligii Națiunilor. Acesta este creierul din spatele planului Schuman, omonim ministrului de externe francez post-belic. Planul creează CECO, Comunitatea Economică a Cărbunelui și Oțelului. Jean Monnet se dezice prin pragmatism de viziunea idealistă din interbelic asupra integrării. Rațiunea sa a mers pe *integrarea funcțională*, adică ideea că dacă statele vor începe să coopereze în arii de interes comun, funcționale așadar, acestea vor avea o bază catalizatoare de încredere și de o extindere a cooperării și în alte arii. Totuși raționamentul său poartă și amprenta interesului național, nevoia Franței de a își reconstrui industria prin oțel și prin folosirea energiei date de amplele zăcăminte de cărbune din Ruhr, Germania (Smith, 2017, pp. 8-12). În plus din punct de vedere al securității orice viitor război între Germania și Franța devenea de neconceput prin faptul că aceste resurse ar fi alimentat mașinăriile de război ale ambelor state. Monnet și-a aliat astfel politica externă cu interesele Statelor Unite, ce doreau încadrarea pacifistă a Germaniei în noul tablou. Jean Monnet, nu Kalergi care este mai puțin cunoscut opiniei publice actuale, își ia numele de *Părinte al Uniunii Europene*. În plus diferența dintre cei doi era mare. Kalergi voia un stat supranațional de modelul imperiului Roman sau Napoleonice, ce ar fi luat suveranitatea entităților politice naționale. Monnet nu ar fi oferit acest lucru, dar a știut cum să joace pragmatic oferind o parte minoră a suveranității. comparat Schuman descria inițiativa, *Primul pas concret către o Europă Federală*, și așa avea să rămână în istorie (Levy, 2007, pp. 30-50).

Evoluția construcției europene

Avantajatul principal al CECO era Franța fapt ce denotă măiestria de negociere a lui Monnet. Există și perspectiva că diplomația franceză fiind condusă de interesul național, cel al relansării economice și stopării Germaniei, nu a fost motorul principal al construcției europene. Lipsea o componentă de efect. Și asta se traspunea în pozițiile de negociera ale celorlați membri CECO. În primul rând Germania rămânea pe o poziție mai dezavantajată comparativ cu partea franceză. Dorea să i se echilibreze poziția din care negocia, astfel era în căutrire de compensare în viitoarele negocieri. În schimb motorul principal al construcției sunt micuțele țări Benelux. Acestea și din punct de vedere idealist și pragmatic economic erau în favoarea integrării. Fiind economii mici comparat cu Germania și Franța, bunăstarea lor depindea de creșterea comerțului cu exteriorul. Ele reprezintă lobbyul principal al urătorilor pași. Drept dovadă statele Benelux au implementat prima uniune vamală de pe continentul post-belic. Vorbind de partea italiană, dintre toate cele șase aceasta era cea mai federalistă în viziunea elitei sale post-belice însă și cea mai puțin influentă la negocieri (Berend, 2016, pp. 75-80). În cele din

urmă și Franța al cărei atitudine era sceptică asupra dezvoltarea Germaniei și slăbirea controlului de ocupație a înțeles ca o abordare constructivă servește intereselor naționale. Proiectul European prin prisma securității, nevoia de a avea o Germanie care să nu prezinte pericol. Astfel integrarea simboliza cooperare economică constantă pe bazele căreia Franța ar fi câștigat încredere vis-a-vis de Germania, iar un partener de succes, un răspuns pozitiv la problema securității recunoscută de contrapartea franceză (Horber, 2006, pp. 330-331).

Frica războiului în Europa continuă avântul pașilor de integrare. Prin începerea războiului din Korea și instaurarea clară a paradigmei vest versus est, teama de Uniunea Sovietică acționează ca un catalizator extern în procesul de integrare europeană. Erau îngrijorări că Europa ar putea deveni terenul de luptă al Celui de-al Treilea Război Mondial (Smith, 2017, pp. 8-15). Industriile militare europene cooperează astfel nu doar pentru a împiedica comportamentul sine-distructiv ci și din considerente de securitate. Dezideratul era celui a unei armate continentale. De această risc exterior sovietic se leagă inițiativa nefinalizată în cele din urmă a Comunității Europene de Apărare (CEA). Draftul instaura Comunitatea Europeană Politică ce ar fi pus CECO și CEA în subordinea acestei instituții trans-naționale. Însă inițiativa a căzut prin lipsa ratificării de către legislativul francez, în *Assemblée nationale* (CVCE).

Lobbyul țărilor Benelux continuă iar din acesta reiese propunerea pentru Comunitatea Economică Europeană (Berend, 2016, pp. 75-79). CECO și CEA aveau ca *raison d'être* securitatea în Europa. CEE demonstrează că la nivel pragmatic, după modelul lui Monns-a înțeles cum avea să se soluționeze problema europeană, cea a riscului de securitate. Prin integrarea economică.

Eliminarea tarifelor dintre aceste economii ca mod de relansare al lor și astfel împuternicire a lor în chestiunea securității. În 1955 membrele CECO numindu-l pe ministrul de externe belgian Paul-Henri Spaak în ideea inițierii următorilor pași în această direcție prin postura sa de președinte al comisiei. Finalitatea președinției sale rămâne Tratatul de la Roma din 1957, ce a creat port drapelul ce avea să devină Uniunea Europeană, Comunitatea Economică Europeană (CEE). CEE însemna că membrele fondatoare Belgia, Italia, Luxembourg, Olanda, Germania de Vest și Franța aveau să formeze o piață comună și o uniune vamală. Barierele existau între aceste economii, fie vorbind de mobilitatea persoanelor sau a capitalului fie că vorbim de tarifele pe importuri. Eliminarea acestora era stipulat în obiective, stipulat fiind dezideratul funcționării ECC. Din uniune vamală și piață comună încă reglementată la nivel de tarife avea să se transforme într-o uniune economică fără tarife interne și un tarif comun către exterior. Integrarea economică din nou este corelată în tratat cu “menținerii păcii și libertății” în Europa. Deasemenea nu omite și ideea de Europă Federală, stipulând că prin uniunea economică se pășește către obiectivul final de o Federația e Europei, astfel lăsând clare opțiunile de integrare politică prin instituții.

Unirea intereselor celor șase a reprezentat primul caz de integrare europeană. Deasemenea pentru prima oară în istoria unionismului se face referire la extindere. La modul teoretic aceasta era posibilă. Cele șase state erau deschise oricărui membru din exterior să i se alăture lor. Chiar și în CECO, Tratatul său stipula în articolul 98 cum orice stat european are dreptul să ceară aderare. La semnare Schuman sublinia o condiție importantă, aceea de a fi o țară liberă, deci cu valorile primul bloc, cel transatlantic (Hillion, 2004, pp. 28-49). Extinderea devine și mai explicită print Tratatul de la Roma, actul constitutiv al CEE. Aici se face *un apel la toate popoarele europene ce au în comun setul de valori să li se alăture* (Tatham, 2009, pp. 200-205). Mai mult se oferă procedural pașii în articolul 237, orice aderant făcând o cerere Consiliului ce în unanimitate va da verdictul. Statele membre și applicantul apoi urmând să poate discuții multilaterale pe condiții și ajustarea la cerințele CEE. Trebuie evidențiat că această folos al valorilor ca o condiționare la statutul de membru se perpetuă în actele viitoare fiind într-o sintagmă asemănătoare în Tratatul de la Lisabona. Cum am discutat mai sus, securitatea europeană depinde de acest substrat fundamental.

Și totuși extinderea era deocamdată limitată. Jumătate din Europa se afla în pactul de la Varșovia, țările din sud precum Grecia, Spania, Portugalia în cadrul unor dictaturi. Țările Scandinave, Marea Britanie și Irlanda manifestau reluctanță nefiind interesate de beneficiile

economice oferite de aceste prime construcții europene. Aveau alte planuri, în special Marea Britanie. A fost nevoie de o demonstrație în forță a modelului economic ECC pentru a atrage următoarele valuri de aderanți.

Succesul anilor '60 ca atracție a primului val de aderare ECC

Dezideratul pentru ECC era crearea unei piețe în care servicii, bunuri, capital sau fie muncitori să nu întâmpine obstacole în tranzacții sau mobilitate. Piețele interne ale țărilor comunității aveau să se contopească într-una singură care să aducă cât mai mult cu puțință unei piețe interne însă de mari dimensiuni. Drumul era unul lung. Termenul dat era de ianuarie 1970, cum era stipulat în Tratatul de la Roma, însă nici acest lucru nu s-a întâmplat. ECC a activat ca o piață comună în tot acest timp. Odată cu 1992/1993 și Tratatul de la Maastricht o piață internă cu adevărat începe să funcționeze (Schwarze, 2006). Iar vorbind de mobilitatea factorului uman, s-a pus accentul pentru început pe muncitorii calificați. Schengen intră în efect abia în 1985 pentru o mobilitate totală. Astfel între 1958 și 1972, în perioada intrărilor de muncitorilor oaspeți în Vestul Europei, peste 8 milioane de permise de muncă au fost elaborate în cele șase state CEE. Dintre acestea o treime reprezentau mobilitatea intra-comunitară (Koikkalainen, 2001).

În tratatul constitutiv se cerea ca toate restricțiile la comerț intra-european (comunitate) să dispară, dându-se o perioadă de 12-15 ani pentru tranzitare. Deasemenea comunitatea avea să aleagă un tarif comun pentru importuri. Desigur, logica era una protecționistă, tariful către exterior fiind mai mare tocmai pentru adeziunea pieței (Sennholz, 1960). Încă o stipulare a tratatului este aceea că în piața comună nu vor activa monopoluri sectoriale, doar în anumite cazuri speciale. Retrospectiv pieței comune i se recunoaște spargerea vechilor monopoluri europene în țări precum Franța, deoarece, ideologic, tratatul avea dezideratul creșterii competitivității agenților economici interni pe termen lung, tocmai pentru a reprezenta CEE ca o forță la nivel global. Însă în primii ani modelul economic al CEE avea să fie puternic dirijist.

Funcționarea acestei comunități avea să fie perfecționată de-a lungul timpului. Ca început comunitatea ofera un cadru de negociere asupra atingerii obiectivelor ei. De exemplu, coperarea concretă în domeniul agriculturii din perspectiva unei piețe comune a fost concretizată prima oară abia în 1962 prin stabilirea unor niveluri de prețuri comune în sectorul agricol (Grabs, 2013). Abia în acel an Politica Agricolă Comună a intrat în efect. 1968 s-a înregistrat un nou succes, traficele de comerț în comunitate fiind eliminate pentru anumite produse. Procesul creării uniunii economice a fost treptat, dată fiind complexitatea armonizării dezideratelor tuturor membrilor. Până și instituțiile politice catalizatoare ale actului decizional și execuțional în înfăptuirea uniunii au acționat lent.

Perioada 1950-1973 este cunoscută ca Perioada de Aur pentru creșterea economică europeană. PIB-ul real a crescut cu mai mult de dublu față de orice perioadă anterioară. Desigur, trebuie înțeles și contextul derulării acestei creșteri economice. Un prim factor este efectul de *prindere din urmă*, aluzie la întoarcerea creșterii economice sănătoase după ce întregul continent european a fost angrenat în Marea Criză Economică a deceniului '30. În plus războiul lăsa în urma sa un continent distrus și astfel premisele reluării creșterii economice prin reconstrucția sa cu tot cu ajutorul planului Marshall. Însă există un consens asupra faptului că această creștere nu reprezintă toată imaginea. (Carlin) Analizele economiștilor reliefează un model al creșterii economice care se aplică în special statelor CEE, cele care au întrevăzut printre cele mai puternice creșteri. Modelul definit de către aceștia din întâmplările vremii reliefează un model puternic dirijist, bazat pe crearea unei piețe ample, focalizat pe industrii cheie și astfel accentuând investițiile în sectoare cu avantaj comparativ pe o asemenea piață largă. În plus factorii acestei creșteri sunt văzuți din punct de vedere instituțional arătând puternicul impact al politicului în acestea, pe deoparte la nivel național, dar și trans-național, unde vom discuta despre CECO și CEE.

Așadar în tabloul principal al modelului avem variabila investițiilor ce s-au aflat la un nivel înalt pe de-a lungul perioadei. Vorbind de investiții nete acestea s-au situat în deceniile '50 și '60

cu aproape dublu peste orice perioadă anterioară europeană. S-a dovedit faptul că o creștere de la 20% la 30% a investițiilor brute din PIB așa cum s-a demonstrat comparativ în multe cazuri de economii ale perioadei, s-a transformat în mai mult de două puncte procentuale la creșterea economică. Economii de a investit mai multe precum cele CEE au primit mai mult din roade (Crafts, Toniolo, 1996, pp. 57-60).

Ratele mari investiționale pot fi explicate în primul rând prin moderația salarială, o constantă a acelor vremuri. Astfel o cerere mare putea să existe pentru investiții cât și cerera pentru ele. Pe baza consenselor instituționale, în negocierile dintre sindicate și reprezentanți sectoriali, instituții guvernamentale se pastrea această dinamică a moderației salariale, cu alte cuvinte nivelul salariilor era în creștere pe termen lung fiind promis acest lucru însă la o rată moderată cu puțin peste nivelul inflației din acel moment. Costul negocierii era scăzut de faptul că nivelurile de creșteri erau gândite sectorial prin cadre instituționale. Astfel firmele păstrau mai mult din profituri, în plus fiind motivate tot prin consens instituțional la reinvestirea profitului și nu cazului contrar în care s-ar fi plătit dividende din profit. În acei ani se punea mult accent ca modelul acesta de investiție continuă să fie impus în sectoarele industriale în care exista un avantaj comparativ vis-a-vis de realitatea continentală europeană. Prin investițiile continue se făcea și mai mult uz de acest avantaj comparativ rezultând într-o productivitate mult mai mare a acestor sectoare pe piața unde se exporta, căci da, exporturile au reprezentat al doilea factor important pe lângă moderația salarială. În plus nu trebuie scos din evidență impactul creșterilor salariale, o cerere mai mare fiind activă pe piață. Totuși un astfel de model limitat național nu ar fi adus atâta bunăstare de ambele părți. De aceea exporturile într-un cadru instituțional european au creat o piață mai mare pentru ca acest model să activeze Crafts, Toniolo, 1996, pp. 57-60).

Ratele mari ale exporturilor, creșteri chiar de 8% pe an, însemnau profituri continue firmelor din sectoarele cu avantaj comparativ. Comerțul cu exteriorul este un factor important al creșterii economice, iar cel mai mult efect l-a avut comerțul intra-European. Desigur, acesta era ajutat din punct de vedere instituțional. Facem chiar referire la primele forme de unionism european ce s-au concentrat pe latura economică, cea de creare a unei piețe comune, CEE fiind cel mai important cadru instituțional (Crafts, Toniolo, 1996, pp. 57-60).

O problemă a vremii era găsirea consentului, statele Europene puteau continua pe calea divergențelor, neîncrederea dintre acestea sau puteau intra într-o spirală a cooperării. Germania era centrală acestei scheme de cooperare prin bazinele sale ample de cărbune din zona Ruhr. Acestea ar fi reprezentat o bază importantă pentru toate industriile vest-europene, în special Franța al cărei industrii a oțelului necesita participarea Germaniei. Acesta este argumentul economic al schemei CECO, pe lângă cel de supervizare a industriilor militare. Industriile celor șase țări constituate aveau să fie ajutate astfel de schema comună. Un alt cadru instituțional european mai puțin cunoscut, ce a servit comerțului european post-belic este cel al Uniunii Plăților Europene intrată în efect în 1950. Dacă la început se cerea o scădere a barierelor la comerț între semnatare la 50%, următoarele prag cerea o scădere până la 75%. Până în 1955 se ajunsese ca comerțul european să fie în proporție de 90% fără cote.

Vorbind de impactul economic al CEE, un caz ce denotă eficiența implementărilor în scăderea barierelor și câștigul industriilor cu avantaj comparativ și înclinate spre exporturi, literatura economică prezintă o dinamică din Franța acelor ani. Toate industriile franceze au suferit de o creștere a penetrării importurilor, văzându-și prețurile scăzând în primii ani de CEE. Toate industriile ce deja erau înclinate să exporte și-au văzut prețurile crescând datorită cererii mari. Dinamica aceasta s-a transpus în creșteri sustenabile la nivelul întregii economii (Crafts, Toniolo, 1996, pp. 57-60).

La sfârșitul acestei ere, în pragul începerii primei crize a petrolului din 1973, percepția vremii vedea CEE ca un model de succes. Prosper economic și recuperat cu o creștere puternică din distrugerile războiului CEE avea o ofertă atractivă prin piața sa comună. Primele valuri au fost influențate astfel, cel din 1973 a incorporat Danemarca, Marea Britanie și Irlanda. Vorbind de aderarea

Marii Britanii în CEE, aceasta a fost privită reluctant la început de către Londra. Cu toate acestea mai târziu în anii '60 Conservatorii dar și Laburiștii au început demersurile pentru aderare. În 1973, chiar în începutul crizei economice, Marea Britanie intră în comunitate prin demersurile pro-europeanul prim-ministru Edward Heath (Smith, 2017, pp. 8-15). Marea Britanie era reluctantă la a ceda suveranitatea în pașii premergători creării ECC, în mare și datorită diferenței distrugerilor războiului continent versus insula. Marea Britanie a ieșit mai bine din război, un invingător, iar situația o prezenta ca o putere de sine stătătoare fără nevoia unui organism trans-național în care să își exercite puterea pe scena globală. Comportamentul politic s-a manifestat prin distanță față de implicarea în CEE, în același timp încurajând unionismul european de pe continent. Churchill revenea la putere pentru un nou mandat în 1951 iar politica externă avea următoarele priorități, SUA, Commonwealthul și de abia pe locul al treilea Europa continentală. În plus, ca argumentul economic, prima forma a uniunii, CECO pune la comun resursele de oțel și cărbune ale Germaniei și Franței. Britanicii aveau resursele acestea naționalizate și fără dorința de a le împărți (Smith, 2017, pp. 8-15).

Paradigma se schimbă iar cu începutul anilor '60 statele ECC încep să prospere în timp ce Marea Britanie în al său EFTA mai puțin. În plus, Criza de pe canalul Suez dovedește că partenerii americani și ce din Commonwealth nu sunt de contat. Acest eveniment din considerente de securitate începe să deschidă Londra către ideea alăturării de CEE (Smith, 2017, pp. 8-15). Primul ministru conservator Harold Macmillan, după o întrevvedere cu John F. Kennedy i se recomandă aderarea, americanii fiind de mult susținătorii ideii. Dezideratul începe însă este foarte cunoscută poziția lui Charles de Gaulle la aderare. Franța nefiind de acord, unanimitatea deciziei nu putea fi întrunită. Un motiv principal ar fi acela de frică de rivalitate, Franța fiind cel mai puternic stat al CEE atât economic cât și politic (Campos, Coricelli, 2015).

CONCLUZII

Situația Economică a CEE acționează și mai mult asupra convingerii Londrei de aderare la CEE, cu mult peste EFTA ca performanță. În plus faptul că CEE avea să își stabilească un tarif comun la importuri ar fi avut un efect negativ pentru economia Marii Britanii care exporta spre continent, tariful crescând pentru o protecție necesară întăririi relațiilor din CEE. Spre sfârșitul anilor 60, răsare paradigma de nici o altă alternativă pentru Marea Britanie în legătură cu aderarea. Intrarea în CEE era reitreată ca o nevoie pentru ca Marea Britanie să își păstreze statutul de putere internațională dată fiind perioada mai dificilă prin care trecea economia (Smith, 2017, pp. 16-17). CEE ar fi oferit oportunități industriei britanice de a ieși din impas intrând într-o piață ce ar fi motivat-o la schimbări structurale, intrarea în paradigma industriilor de scară așa cum se întâmpla în CEE.

Odată cu plecarea lui de Gaulle de la președinția franceză Georges Pompidou își schimbă poziția. Marea Britanie este primită, însă pentru prima oară aceasta va fi acceptată doar dacă parcurge implementarea aquisului (legislația de funcționare CEE) de până atunci a comunității CEE. Aceasta este prima regăsire a unei caracteristici pregnante până astăzi a extinderii europene. Astfel la orizont răsărea un prim val cu o dinamică aparte, cel al Greciei și cel Iberic, economii inferioare CEE, spre deosebire de Marea Britanie, ce își pune speranțele de convergență la nucleul european prin aderare.

BIBLIOGRAFIE

1. Berend, I.T. (2016) „The History of European Integration: A new perspective”, Routledge.
2. Campos N., Coricelli F. (2015) „Why did Britain join the EU? A new insight from economic history” disponibil on-line la <http://voxeu.org/article/britain-s-eu-membership-new-insight-economic-history>
3. Carlin, W. „West German Growth and Institutions, 1945-90”, disponibil on-line la <http://www.ucl.ac.uk/~uctpa36/west%20germany%20in%20crafts%20toniolo.pdf>
4. Crafts N. & Toniolo G. (1996) „Economic Growth in Europe since 1945”, Cambridge University Press.
5. CVCE „The European Political Community (EPC)” disponibil on-line la <https://www.cvce.eu/en/recherche/unit-content/-/unit/02bb76df-d066-4c08-a58a-d4686a3e68ff/6550430e-98c0-4441-8a60-ec7c001c357b>

6. Grabs, J. (2013), „A Brief History of European Agricultural Policy”, disponibil online la <http://foodpolicyforthought.com/2013/05/28/a-brief-history-of-european-agricultural-policy/>
7. Hillion, C. (2004) „The Copenhagen Criteria and Their Progeny”, Hart Publishing.
8. Hörber, T. (2006) „The Foundations of Europe-European Integration Ideas in France, Germany and Britain in the 1950s ”, VS Verlag für Sozialwissenschaften.
9. Koikkalainen, S. (2001) „Free Movement in Europe: Past and Present”, disponibil on-line la <http://www.migrationpolicy.org/article/free-movement-europe-past-and-present>
10. Kullberg, K. A. „The Righteous Man’s Burden - Paneuropean Vision and its Sense of Morality in Interwar and Present European Context”, disponibil on-line la <http://users.jyu.fi/~aphamala/pe/issue4/petart.htm>
11. Levy, J. (2007) The Intermarium: Wilson, Madison, & East Central European Federalism, Universal-Publishers.
12. Schwarze, J. (2006) „The development of the European Union from a common market to a political union.”, Ritsumeikan Law Review 23
13. Sennholz, H. (1960) „The European Economic Community”, disponibil on-line la <https://fee.org/articles/the-european-economic-community/>
14. Smith, J. (2017) „The UK’s Journeys into and out of the EU: Destinations Unknown”
15. Tatham, F. A. (2009) „Enlargement of the European Union”, Kluwer Law International, pp 200-205.